BIULETYN
INSTYTUTU NAUKOWEGO RZEMIEŚLNICZEGO
IMIENIA PIERWSZEGO MARSZAŁKA POLSKI
JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

Nr. 3-4 (Rok II). WARSZAWA Marzec - kwiecień 1937

ZAGADNIENIE ROZWOJU RZEMIOSŁ BUDOWLANYCH

Rozważając zagadnienie rozwoju rzemiosł budowlanych musimy sięgnąć do rzeczywistości ustabilizowanej z okresów: do wojny światowej, i po jej zakończeniu. Trzeci okres obejmuje stan obecny i możliwości rozwojowe na przyszłość.

Okres pierwszy. Okres do wojny światowej, jeśli chodzi o rzemiosła z budownictwem związane, a więc o mularstwo-żelbetnictwo, ciesielstwo, sztukatorstwo, dekarstwo, blacharstwo, stolarstwo budowlane, ślusarstwo, szklarstwo, malarstwo, zduństwo, był nastawiony na rzeczowe i solidne wykonawstwo zamówień prywatnej inicjatywy pod nadzorem technicznym doświadczonych budowniczych i architektów.

Mimo spekulacji budowlanej, zwracano uwagę na jakość roboty rzemieślniczej. Rzemiosła budowlane nie miały szkół zawodowych i zawodowych dokształcających tak rozbudowanych jak dziś, miały natomiast różne kursy dokształcające teoretycznie, a zdobywanie wiedzy zawodowej i opanowywanie techniki wykonawczej odbywało się w warsztacie czy na budowie, a więc w sposób praktyczny.

Czeladź rzemieślnicza, terminatorzy i robotnicy pracowali pod kierunkiem mistrzów i ich zastępców, t. j. podmistrzów.

Szumnie zwany przemysł budowlany — były to większe firmy mistrzów rzemieślniczych, posiadające składy, warsztaty stolarskie i inne, jako pomocnicze przy wykonawstwie całości budowli względnie ich części. Były one zorganizowane postępowo i korzystały z pomocy maszyn i siły mechanicznej do wciągania materiałów budowlanych na kondygnacje budowli. Już w tym okresie wznoszono budynki nie tylko o podstawowych konstrukcjach murowanych, ale też żelaznych i żelbetowych.

Stosunek mistrza danego zawodu, mającego często pewne przygotowanie techniczne, jako właściciela firmy przemysłowo-budowlanej, był taki sam do podmistrzów, czeladzi, uczniów i robotników, jak i w zakładach rzemieślniczych średnich i mniejszych.

Okres drugi. Wybuch wojny zrujnował wszystkie warsztaty rzemiosł budowlanych pod względem materialnym. Wojna zabrała dobrze wyszkolonych praktycznie rzemieślników budowlanych do szeregów wojsk okupantów z 3 zaborów. Pozostali starzy rzemieślnicy budowlani i młodzież zostali zdziesiątkowani przez skutki tej wojny szczególnie w latach 1915—1918.

Niepodległa Polska powstała w momencie zupełnego zniszczenia gospodarczego społeczeństwa polskiego pod b. trzema zaborami. Kraj cały obrabowany przez okupantów. Przemysł, handel, rzemiosło i rolnictwo w zupełnym upadku. Całe połacie kraju to zgliszcza budynków. Należało w tak trudnych warunkach dźwigać wszystkie dziedziny życia gospodarczego. Każdy dział pracy robił, co mógł, by stanąć do odbudowy jaknajszybciej.

Warsztaty rzemieślnicze zmobilizowały pozostałych przy życiu starych i młodych rzemieślników, wyciągając wielu z nich bądź z tak zwanych zawodów wojennych, którym wobec braku pracy i zarobków się oddali, bądź też ze wsi, dokąd wywędrowali z głodu i z braku pracy.

Rzemiosła budowlane zdruzgotane przez wojnę odbudowały formy organizacyjno-wykonawcze robót z zachowaniem hierarchii organizacyjnej z przed wojny z pewnymi nieznacznymi modyfikacjami.

Projektodawcy—architekci i budowniczowie, oraz technicy zajęli swoje stanowisko hierarchiczne w budownictwie.

Roboty ruszyły z miejsca w tempie szybszym nieco, niż przed wojną. Pozornie nic się nie zmieniło, a przynajmniej przez pierwsze 3—4 lata zmiany zasadniczej w stosunku do okresu przedwojennego nie odczuwali ani wykonawcy, ani projektodawcy. Zmienił się tylko zleceniodawca przedwojenny, osoba fizyczna, na zleceniodawcę powojennego, osoby prawne, t. j. urzędy Odrodzonego Państwa.

Różnice nie były odczuwane dlatego, że nowy zleceniodawca, miał szerokie pełnomocnictwa nadane mu przez Państwo, a przeto działał tak, jak zleceniodawca przedwojenny: sprawnie, szybko, podejmując na odpowiedzialność osobistą wszystkie decyzje, aż do wypłaty pieniędzy włącznie.

W tym czasie mistrzowie, właściciele warsztatów, łączyli się w spółki firmowe do dużych i średnich robót. Występowali oni w charakterze przedsiębiorców, wykonywujących całe budowle, lub grupy robót budowlanych. Przy mniejszych robotach występowali indywidualnie, bądź jako przedsiębiorcy, bądź jako wykonawcy poszczególnych robót.

Okres trzeci. Wzmożony ruch budowlany w latach 1926—1930 wchłania zastępy absolwentów szkół i kursów zawodowych o przygotowaniu techniczno-budowlanym, przy czym daje się odczuwać dotkliwie brak sił o przygotowaniu praktyczno-zawodowym, posiadających jednak niezbędne wiadomości teoretyczne. Stwierdzić trzeba, że samo rzemiosło włożyło za mało inicjatywy, by dostosować się do nowych kierunków w organizacji i wykonawstwie robót.

Pracę nad podniesieniem poziomu rzemiosła, jeśli chodzi o doskonalenie zawodowe czeladzi i mistrzów rozpoczęto około 1930 roku. Praca ta przybrała cechy realne dopiero po reorganizacji Samorządu Rzemieślniczego w 1934 r. i po rozszerzeniu zakresu jego uprawnień.

W okresie stwierdzonego obecnie ożywienia ruchu budowlanego i realizacji planu inwestycyjnego, przed rzemiosłami budowlanymi otwierają się nowe horyzonty.

Zapotrzebowanie na wykonawców robót budowlanych, mistrzów, podmistrzów i czeladników jest i będzie coraz większe.

Jednakże w wykonawstwie coraz częściej spotyka się element surowy, nieprzygotowany należycie ani pod względem teoretycznym, ani nawet pod względem praktycznym.

A tymczasem zarówno szybkie postępy techniki, jak i dążenia do rozwoju architektury narodowej, wymagają od rzemiosła przystosowania się do nowych wymagań życia.

Jedną z najpewniejszych dróg, prowadzących do podniesienia poziomu wiedzy zawodowej na odcinku rzemiosł budowlanych jest stworzenie ośrodka tej wiedzy, wyposażonego w laboratoria doświadczalne, podręczniki i inne pomoce naukowe.

Konieczne jest podniesienie poziomu wymagań, stawianych na egzaminach czeladniczych i mistrzowskich w zakresie wiedzy zawodowej. Wiąże się to ze sprawą odpowiednio opracowanych programów egzaminacyjnych.

Praca nad programami egzaminów dla rzemiosł budowlanych i innych zapoczątkowana w r. 1934 w Związku Izb Rzemieślniczych R. P., prowadzona jest obecnie przez Instytut Naukowy Rzemieślniczy.

Instytut w pierwszym roku istnienia zorganizował już szereg kursów doskonalenia zawodowego i wykładów dla czeladzi i mistrzów z zakresu mularstwa, ciesielstwa, malarstwa, stolarstwa i t. d.

Szczególną uwagę Instytut zamierza poświęcić akcji poradnictwa technicznego, drogą instruowania na miejscu pracy, bądź przez udzielanie porad i wskazówek w zakresie organizacji przedsiębiorstwa, techniki pracy, materiałów, kalkulacji i t. d.

Rozwój rzemiosł budowlanych w Polsce uzależniony jest w dużej mierze od intensywnej pracy wszystkich mistrzów i czeladników nad pogłębieniem i rozszerzeniem swego wykształcenia zawodowego, w dążeniu do osiągnięcia wyższego poziomu wykonawstwa robót budowlanych pod względem organizacyjnym, technicznym i artystycznym.

Stanisław Felix Cretti

POSIEDZENIE KURATORIUM INSTYTUTU

Dnia 11 kwietnia b. r. w siedzibie Instytutu odbyło się czwarte posiedzenie Kuratorium Instytutu.

Na posiedzeniu tym byli obecni Naczelnik Wydziału Rzemiosła Ministerstwa Przemysłu i Handlu p. Józef Chrzanowski i Referent p. Tomasz Piskorski.

Prezes Kuratorium, poseł Antoni Snopczyński otworzył posiedzenie o godz. 18-ej.

Po zatwierdzeniu przez Kuratorium protokułu z ostatniego posiedzenia p. dyrektor Gordziałkowski złożył obszerne sprawozdanie z prac Komisji Likwidacyjnej b. Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej i z działalności Instytutu do 31 grudnia 1936 r., uzupełniając je w miarę potrzeby danymi z roku bieżącego. Sprawozdanie to, obejmujące zarówno sprawy majątkowe i administracyjne, jak i działalność Instytutu na poszczególnych odcinkach prac badawczych i oświatowych, a mianowicie: referatu technicznego (badanie zagadnień organizacji wytwórczości), referatu kompetencji rzemiosł oraz referatu oświaty i kultury (opracowywanie programów egzaminacyjnych, organizacja kursów, odczytów, wydawnictwo „Biuletynu", zbiory, biblioteka i in.) — a także sprawozdanie z finansowej działalności Instytutu za okres od 1 września do 31 grudnia 1936 r. oraz z wpływów i wydatków za pierwszy kwartał 1937 r., które złożył Skarbnik Zarządu p. Stanisław Felix Cretti, przyjęte zostały przez Kuratorium do zatwierdzającej wiadomości.

Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej odczytał p. Konstanty Abłamowicz, stwierdzając prawidłowość księgowania i dokładność zapisów oraz stawiając wniosek o udzielenie Zarządowi Instytutu absolutorium za okres operacyjny od 1 września do 31 grudnia 1936 r. Wniosek ten jednogłośnie uchwalono.

Nad przedstawionym przez Skarbnika Zarządu preliminarzem budżetowym na II i III kwartał 1937 r. i nad sprawą podstaw finansowych Instytutu rozwinęła się obszerna dyskusja, w której zabierali głos pp. Prezes Izby Rzemieślniczej w Katowicach Piotr Łyszczak, Sekretarz Kuratorium Józef Sierakow-

ski, Prezes Izby Rzemieślniczej w Łodzi Stanisław Kopczyński, Dyrektor Izby Rzemieślniczej w Warszawie Konstanty Abłamowicz, Dyrektor Izby Rzemieślniczej w Katowicach Bronisław Szmigielski i inni. Poruszano w niej konieczność rozszerzenia planu działalności oświatowej Instytutu drogą zwiększenia ilości kursów zawodowych i objęcia nimi licznych rzemiosł grupy metalowej, spożywczej i t. p. Niski poziom wykształcenia zawodowego, jaki wykazują egzaminy czeladnicze, a nawet mistrzowskie, powinien spowodować wprowadzenie przymusowego uczęszczania na kursy kandydatów do egzaminu, tak jak dzieje się to w innych krajach. Poruszano również pilną potrzebę opracowania programów kursów zawodowych dla wszystkich rzemiosł i programów egzaminacyjnych. W celu uzyskania środków wskazywano na konieczność zwrócenia się za pośrednictwem Izb Rzemieślniczych o pomoc finansową do wszystkich Cechów, najbliżej zainteresowanych zagadnieniem oświaty rzemieślniczej.

Z ogólną aprobatą spotkały się przemówienia pp. dyr. Abłamowicza i Szmigielskiego, którzy, ze względu na szczególne znaczenie dla Państwa zagadnienia rozwoju rzemiosła i kształcenia zawodowego szerokich rzesz obywateli, uzasadniali konieczność uznania Instytutu Naukowego Rzemieślniczego za instytucję państwową, względnie instytucję prawa publicznego, utrzymywaną przez Państwo.

Prezes Kuratorium p. poseł Snopczyński oświadczył, że bez instytucji badawczej i oświatowo-kulturalnej jaką jest Instytut Naukowy Rzemieślniczy Imienia Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego podniesienie poziomu rzemiosła w Polsce byłoby niemożliwe, a działalność Samorządu Gospodarczego Rzemiosła utrudniona. Instytucja o tak doniosłej roli dla rzemiosła i dla Państwa nie może opierać się jedynie na ofiarności prywatnej lub nawet na dorywczych dotacjach publicznych. Chociaż czynniki urzędowe, w uznaniu wagi rzemiosła dla Państwa, pozwoliły na nadanie Instytutowi Imienia Józefa Piłsudskiego, jednakże dotychczas nie udzieliły mu odpowiednich środków na wypełnianie jego zadań. Poseł Snopczyński przytoczył dalej szereg konkretnych faktów, świadczących o niezrozumieniu pionierskich poczynań Instytutu i znaczenia oświaty zawodowej rzemiosła, jako jednego z głównych zrębów życia gospodarczego i stwierdził, że dopóki Instytut nie oprze się na środkach finansowych, którymi dysponuje Państwo, dopóty nie można myśleć o rozszerzeniu jego działalności, a nawet o normalnym prowadzeniu już rozpoczętej pracy w zakresie tworzenia podstaw wiedzy rzemieślniczej. Nie można pogodzić się z istniejącym stanem rzeczy, który doprowadza do tego, że Prezes i Skarbnik Zarządu zmuszeni są zaciągać prywatne osobiste pożyczki, aby pokrywać, choćby w części, najpilniejsze należności Instytutu.

Żadna z przyrzeczonych form pomocy materialnej, poza dotacjami na ściśle określone cele np. na poszczególne kursy, nie została zrealizowana. Poseł Snopczyński oznajmił, że ma w najbliższych dniach mieć audiencję u pp. Ministrów W.R. i O. P. oraz Przemysłu i Handlu.

Po wyjaśnieniach Prezesa Zarządu Bolesława Sikorskiego i stwierdzeniu przezeń, że w obecnym stanie rzeczy, przy nieustalonych wpływach na rzecz Instytutu Zarząd zmuszony będzie zawiesić wszelkie prace natury zasadniczej, ograniczając się li tylko do zakończenia prac, na które przyjął odpowiednie zobowiązania — Kuratorium, podzielając to stanowisko, uchwaliło:

a) przeprowadzić jaknajdalej idącą redukcję wydatków i ograniczyć się do sum niezbędnych na przeprowadzenie istniejących kursów oraz najniezbędniejsze czynności administracyjne, związane z gmachem, zbiorami sztuki rzemieślniczej i biblioteką;

b) w razie polepszenia się sytuacji finansowej, upoważnić Zarząd do stopniowego podjęcia normalnych prac Instytutu, nie wcześniej jednak, niż po spłaceniu obecnie istniejących zobowiązań materialnych.

Wreszcie Kuratorium uchwaliło jednogłośnie dokooptować do Komisji Rewizyjnej, jako zastępców członków Komisji pp. inż. Wojciecha Horna, radcę Izby Rzemieślniczej w Warszawie Feliksa Aniołowicza i Jana Feista, oraz przyjąć do zatwierdzającej wiadomości pismo Izby Rzemieślniczej w Toruniu, w myśl którego jako delegaci Izby wchodzą do Kuratorium Instytutu p. Franciszek Biszoff, dyrektor Izby oraz p. Artur Szulc, radca Izby.

H. J.

ZAKOŃCZENIE KURSU FRYZJERSKIEGO

Kurs dokształcający zawodowy dla fryzjerów, zorganizowany przez Instytut w porozumieniu z Izbą Rzemieślniczą w Warszawie, miał przede wszystkim na celu utorować drogę do egzaminu mistrzowskiego tym, którzy nie mogą wykazać się świadectwem ukończenia szkoły dokształcającej zawodowej. Poza tym, jak wszystkie kursy prowadzone przez Instytut, kurs ten dał słuchaczom możność nabycia nader cennych wiadomości praktycznych i teoretycznych, niezbędnych dla rzemieślników w ich pracy zawodowej.

Program kursu obejmował przeszło 160 godzin wykładów, w czym 48 godzin zajęć praktycznych. Ćwiczenia odbywały się w lokalu Publicznej Szkoły Dokształcającej Zawodowej dla Fryzjerów przy ulicy Szpitalnej Nr. 10, zaś wykłady teoretyczne w lokalu Liceum Handlowego im. Kaniowczyków i Żeligowczyków, przy ulicy Złotej Nr. 14.

Wykładane były przedmioty następujące: 1) Materiałoznawstwo — p. Mroczkówna, 2) Technika i Kalkulacja — p. Więcławski, 3) Historia uczesań — p. Paczesny, 4) Higiena zawodowa — p. dr. Pallier, 5) Ję-

zyk polski — p. Stala, 6) Rachunki — p. Kułakowski, 7) Geografia gospodarcza — p. Pawlikowski, 8) Prawoznawstwo — dr. Rychlewicz.

Ćwiczenia praktyczne prowadzili pp.: Loewe — farbowanie, Paczesny — żelazkowa ondulacja, Berghausen — wodna ondulacja, Sawicki — perukarstwo, Więcławski — dział męski i trwała ondulacja.

Kurs rozpoczął się dnia 3 listopada 1936 r., a został zakończony 19 marca 1937 r.

Większość słuchaczów składała się z osób bądź posiadających karty rzemieślnicze lub świadectwa czeladnicze, bądź dłuższą praktykę zawodową.

Ćwiczenia praktyczne zakończone zostały egzaminem, który odbył się dnia 22 lutego b. r. w lokalu Publicznej Szkoły Dokształcającej Zawodowej Fryzjerskiej. Wykłady teoretyczne zakończone zostały egzaminem w dniu 19 marca b. r. Egzaminy wykazały, że słuchacze pomimo krótkiego trwania kursu poczynili b. znaczne postępy.

Świadectwa ukończenia kursu otrzymali słuchacze:

a) z wynikiem ogólnym — **bardzo dobrym:** Gromulski Tadeusz, Jakubowski Adam, Lamprecht Stanisław;

b) z wynikiem ogólnym — **dobrym:** Białek Kazimierz, Grzelak Franciszek, Karpiński Władysław, Mariańska Wanda, Skurski Jerzy, Sternlicht Eugenia;

c) z wynikiem ogólnym — **dostatecznym:** Borenstein Henryk, Borenstein Józef, Barburski Jerzy, Cieślak Stefan, Cimaszkiewicz Antoni, Korczak Józef, Maciukiewicz Helena, Mączyński Franciszek, Marczyński Kazimierz, Ryziński Stanisław, Radomski Tadeusz, Rubinkowski Sywester, Szczepaniak Julian, Tanachowicz Wolf, Trzeciak Stefan, Wodzyński, Wolczyński Beniamin, Wyleziński Tadeusz, Zarębianka Julia.

Uroczyste zakończenie kursu fryzjerskiego i wręczenie świadectw odbyło się dnia 4 kwietnia b. r. o godz. 11 w siedzibie Instytutu, w obecności Delegata Kuratorium Okr. Szk. Wizytatora inż. A. Słojewskiego, Delegata Wydziału Oświaty i Kultury Zarządu m. st. Warszawy, Prezesa Zarządu Instytutu płk. Bolesława Sikorskiego, Skarbnika Zarządu, Stanisława Felixa Crettiego, Dyrektora inż. Wł. Gordziałkowskiego, Radcy Izby Rzemieślniczej w Warszawie p. Feliksa Aniołowicza oraz Starszych Cechów Fryzjerskich w Warszawie.

KURS CZAPNICTWA

W poprzednim numerze „Biuletynu" umieszczone były dane o postępach pracy i metodach nauczania na kursie rękawicznictwa. Poniżej podajemy w streszczeniu protokuł z posiedzenia komisji fachowej, powołanej przez Instytut do oceny metod nauczania i postępów pracy na kursie czapnictwa, które odbyło się dnia 19 marca 1937 r., w lokalu Kursu przy ul. Ludwiki 1 w Warszawie. Obecni byli Członkowie komisji: Karol Fichtner, Aleksander Stegner, i St. Wojczakowski, oraz Dyrektor Instytutu inż. Władysław Gordziałkowski i Referent H. Juszkiewicz.

Na ogólną ilość 28 słuchaczek i słuchaczów kursu dwie osoby były nieobecne. Komisja rozpoczęła swe czynności od oceny postępów pracy, wykazanych w ciągu 2 do 3 miesięcy uczęszczania na kurs.

Zadane były 4 tematy: krój i szycie czapek sportowej z dwoma przekrojami, sportowej z trzema przekrojami, belgijki i maciejówki cywilnej.

Oceniając postępy słuchaczów i słuchaczek kursu, Komisja uznała, że wyniki nauki, na ogół biorąc, przeszły jej oczekiwania. Wobec tego, że tylko jeden ze słuchaczów uczył się prawidłowo czapnictwa przez 2 lata przed wstąpieniem na kurs, a wszyscy pozostali bądź pracowali przed tym w pokrewnych zawodach rzemieślniczych (krawiectwo, kapelusznictwo, rymarstwo, szewstwo), bądź w ogóle nie mieli żadnego przygotowania praktycznego, komisja stwierdziła, że postępy osiągnięte w ciągu tak krótkiego czasu świadczą o wyjątkowej pilności i bardzo znacznym nakładzie pracy wszystkich bez wyjątku słuchaczek i słuchaczów.

Jednocześnie Komisja stwierdziła, że postępy te świadczą o bardzo dobrej metodzie nauczania i wzorowej organizacji kursu.

KALENDARZ ODCZYTÓW W INSTYTUCIE

Dnia 20 kwietnia odczyt wygłosi:

p. **Tadeusz Lipski** na temat „Urządzenie wnętrza sklepu i pracowni rzemieślniczej".

Dnia 27 kwietnia odczyt wygłosi:

p. **dr. Arnold Renc** na temat „Nowe materiały w lakiernictwie. Lakiery syntetyczne".

Dnia 29 kwietnia odczyt wygłosi:

p. **Antoni Piwarski** na temat „Hartowanie i odpuszczanie stopów metali szlachetnych".

Początek każdego odczytu o godz. 20. Dla rzemieślników wstęp bezpłatny.

ADRES INSTYTUTU: WARSZAWA, CHMIELNA 52, TELEFON 673-38.

„Biuletyn" dołączany jest bezpłatnie do miesięcznika „Rzemiosło", organu Samorządu Gospod. Rzemiosła.

Wydawca: Instytut Naukowy Rzemieślniczy Imienia Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego.

Redaktor: Henryk Juszkiewicz.

Zakł. Graf. „Polska Zjednoczona", Warszawa, Nowolipie 2. Tel. 11-40-45.